

Марія БРАЦКА

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Віленські польськомовні альманахи середини XIX століття: україніки у контексті багатокультурності

У контексті розвитку української культури у Вільні середини XIX століття не можна обійти увагою видавничу діяльність польського книговидавця єврейського походження Теофіла Глюкберга (1796-1876), який заклав видавництва у Вільні та Києві. Саме у друкарні Глюкберга у Вільні з'явилися важливі для розвитку польського романтизму твори Казімежа Бродзінського, Адама Міцкевича, Міхала Грабовського, Ігнація Головінського, Генрика Жевуського, Антонія Марцінковського та ін. Тут також з'явилися друком найважливіші польськомовні альманахи – улюблений вид періодичного видання романтиків, на сторінках яких знаходимо багатий пласт україніки. Ще з 1838 року виходить альманах «*Rusalka*», який редагує відомий на той час польський поет, зарахований до «української школи», Александр Гроза. П'ять річників (з 1838 по 1842 рік) містять солідний український етнографічний, народнопісенний матеріал, а також авторські твори на українську тематику, побудовані переважно на автентичних українських народних переказах, думках, піснях: «*Wyprawa do Chocimia*» Юзефа Крашевського, «*Kupajło*» Сильвестра Грози, «*Bunt Żeleźniaka i Gonty 1768 roku*» Яна Ліппомана, «*Soroka*» самого редактора альманаху, «*Kilka szczegółów do mitologii słowiańskiej, wyczerpniętych z podań gminu*» Еразма Ізопольського. Український матеріал з'являвся також на сторінках іншого віленського альманаху – «*Rubon*», який виходив у 1842-1849 рр. та редактором якого був Казімеж Буйніцький. Тут активним співробітником був Міхал Грабовський – відомий теоретик і критик романтизму, який на сторінках «*Рубону*» опублікував свою велику студію «*O gminnych ukraińskich podaniach*», а також «*List M. Grabowskiego o pismach Gogola do P. Kulisza*», де високо оцінив петербурзькі оповідання Миколи Гоголя та критикував його «Тараса Бульбу» за брак історичного реалізму. Водночас віддав належне поемі «Україна» Пантелеймона Куліша – свого щирого українського приятеля. Найцікавіший польський альманах доби – «*Ateneum*» – виходив у Вільні під редакцією Юзефа Крашевського з 1841 по 1851 рік [4]. Він також містить вартісні матеріали до історії української культури та літератури, зокрема «*Dumy wołyńskie, zebrane i przełożone przez Adama Słowikowskiego*» – переклади українських пісень, здійснені Адамом Словіковським; «*Śpiewy historyczne Ukrainy*» – збірка українських історичних пісень і дум, зібраних Еразмом Ізопольським та поданих в оригіналі і польському перекладі з додатком розлогих коментарів і приміток; «*Badania podań ludu ukraińskiego*» того ж Ізопольського – багата добірка легенд, переказів, народних уявлень про небесні тіла та природні явища, географічні та ландшафтні особливості українських теренів, казок і повір'їв. Тут описаний український обрядовий календар, а у зв'язку зі святами згадані основні звичаї, магичні ритуали, особливості вродження. Згадані українські народні ігри, вечорниці, досвітки. Ізопольський також подав відомості про український народний театр, здійснив власний переклад однієї з вертепних вистав. В «*Атенеумі*» за роки його існування було опубліковано чимало поетичних і прозових творів на українську тематику поетів і письменників, зарахованих до

«української школи» польського романтизму, зокрема поема «Pan Starosta Kaniowski» Александра Грози, поема «Kozak Sawa» Міхала Єзерського, оповідання «Noc Tarasowa» Зенона Фіша, «Historia Sawki», «Zarogóże» Юзефа Крашевського. Сторінки альманаху стали ареною успішної взаємодії культур і літератур, зокрема польські письменники презентували найновіші надбання тогочасної молоді української літератури у польських перекладах (наприклад, «Opowiadania Małogosjanina p. Pantaleona Kuleszy» у перекладі Ромуальда Подбереського). Віленські польськомовні альманахи середини XIX століття є чудовим прикладом співіснування різних культур (литовської також, проте цим аспектом варто зайнятися в окремому дослідженні) та взаємного зацікавлення своїми культурами і літературами тогочасними польськими, українськими, литовськими митцями. Народний український матеріал (пісенний, побутовий, звичаєвий), який збирали, опрацювали, описали і переклали польські фольклористи, етнографи, збирачі старожитностей (Е. Ізопольський, А. Словіковський, М. Грабовський та ін.), без сумніву, є скарбницею знань про життя українського народу, його ментальність, характер.

Ключові слова: Віленські польськомовні альманахи, україніка, багатокультурність, видавнича діяльність.

Vida GRININKIENĖ

Nepriklausoma tyrėja

Незалежний дослідник

Simono Daukanto brolio Aleksandro pėdsakai Ukrainoje 1835-1841 metais

Istoriko Simono Daukanto brolis Aleksandras 1835 metais medicinos kandidato laipsniu baigęs Vilniaus medicinos-chirurgijos akademiją pradėjo dirbti Minsko karo ligoninėje. Apie 1839 metus jis buvo perkeltas į Chersoną ir Odesą, kur susipažino ir susidraugavo su Simono Konarskio organizacijos dalyviu, taip pat mediku Motiejumi Lovickiu, kuris 1840 metų pabaigoje Odesoje buvo suimtas. Radus jų susirašinėjiną ir slapta atlikus kratą A. Daukanto nuomojamo viešbučio kambaryje Odesoje, jis buvo apklaustas ir po pirmojo bandymo nusižudyti įkalintas Chersono karo ligoninėje. Po ilgos ligos, pakartotinio pasikėsimo į savo gyvybę toje pat ligoninėje A. Daukantas 1841 m. rugsėjo 23 (spalio 5) d. mirė ir buvo įmestas į ligoninės rūšį. Šis tardymas pasiekė ir patį carą, todėl turėjo reikšmės ir tolesnei Simono Daukanto karjerai. Pranešime bus pirmą kartą pristatomi dokumentai ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Odesos ir Chersono archyvų.

Raktažodžiai: Aleksanfras Daukantas, Chersonas, Motiejus Lovickis, mirtis.

Олексій ТРАЧУК

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Дискусія лінгвістів та істориків про гідроніми балтів і слов'ян Верхнього Подніпров'я

Праця В. Топорова та О. Трубачова «Лінгвістичний аналіз гідронімів Верхнього Подніпров'я» (1962) стала суперечливим етапом у вивченні топоніміки Білорусі. У 1968 р. білоруський географ і ономаст В. Жучкевич